

3. Zamsha A. V. The category of quantity in signs of Ukrainian Sign Language. *International scientific conference «Current trends and fields of philological studies in the challenging reality» : conference proceedings (July 29–30, 2022, Riga, the Republic of Latvia)*. Riga: Baltija Publishing, 2022. P. 268-270. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-67>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/63>

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ШІСТДЕСЯТНИКІВ

Кулик Б. О.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського рівня)
спеціальності 014 – Середня освіта*

(Українська мова і література. Англійська мова)

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

*Науковий керівник: **Кумеда О. П.***

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови і літератури

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

м. Суми, Україна

На сучасному етапі розвиток лінгвістичної науки не обмежується сферою дослідження мовної практики носіїв. Постійно активізується увага до особливостей втілення й художніх модифікацій української мови в літературних текстах письменників.

Шістдесятництво як мовно-естетичний феномен означає собою новий етап оприявлення української мови в художній літературі. Суспільно-історичні умови сприяли оновленню мовлення художньої творчості в напрямку використання народнопоетичних форм і повернення до втрачених автентичних рис української мови.

Шістдесятництво розглядають переважно як літературне явище. Але цінним матеріалом дослідження є й мова творчості представників зазначеної течії. Праці шістдесятників вважаються одними з найпріоритетніших художніх і наукових робіт українського культурного руху. Проте часто їхня творчість є недостатньо дослідженою й потребує нового вивчення, переосмислення.

Мовно-естетична унікальність творчості шістдесятників вирізняє їх серед групи інших українських генерацій. Лінгвістичне поле поетичних творів авторів синтезує в собі елементи традиційності (національної й світової) й новаторства. Такий симбіоз дозволяє не втрачати автентичність і самобутність українського мовлення й водночас оновлювати версифікаційну систему відповідно до культурно-естетичних тенденцій.

Традицією стильової манери поетів-шістдесятників є зображення природи, батьківщини, народу, історичної пам'яті, людини в аспекті суспільного життя, моральності, творчості, любові з відповідними мовно-виражальними лінгвокультурологічними засобами (наприклад, порівняння дівчини, як калини; зображення матері-батьківщини). Новітнім у цьому плані стало художнє оприявлення таких явищ, як космос, науково-технічна революція та її етичність, «стандартизації особистості в умовах новітнього міщанства» [6]. У зв'язку з чим у художню творчість активно входили лексеми на позначення космічних предметів або явищ, науково-технічних процесів: «Є Віра, є Свобода. Кров і шмаття. Естрада, сало, космос, кавуни. І є народ, в якого є прокляття, страшніші од водневої війни» [1, с. 35].

Традиційність художнього мовлення шістдесятників реалізується й у активному використанні ними народної поетичності, народнопісенних мотивів, ідей: «Понеси мене на крилах, радосте моя, де на пагорбах і схилах сонця течія. Де стоять в обновах білих, в чистому вбранні рідні хати, білі хати з хмелем при вікні. Де замріяні дівчата ходять до криниць» [4, с. 37]. Художньо-виражальні можливості мовних засобів стали першоосновою необхідності повернення української мови до її витоків і втрачених у період росіянізації автентичних рис. У фольклорі автори знаходили елементи «своєї» дійсності, можливості вираження української національності через систему власного світогляду, традиційні мовні форми.

Визначальною рисою художнього мовлення шістдесятників є афористичність фраз, образність висловлювання. Вдалий підбір лексичних мовних засобів, їх стилістична й граматична оформленість, семантична доцільність сприяли поширенню окремих поетичних рядків як сентенцій: «Так багато на світі горя, люди, будьте взаємно красивими!» [2, с. 193]. Виразність й повнота смислу досягається шляхом використання авторами нескладних тропів, простоти лексичного вираження. При цьому віршовані рядки зберігають відтінок інтелектуальності й стильової «вишуканості».

Помітним є активне використання представниками літературного шістдесятництва прийомів протиставлення, контрастності: «...я хочу правді бути вічним другом і ворогом одвічним злу» [4, с. 101]. Такий

приєм дозволяє точно виразити почуття, думки, переживання, дати вичерпну характеристику окремим явищам. Антонімічні фігури сприяють створенню ефекту протиставлення реальності й поетичної дійсності, загострюють протилежність радянської свідомості й вільної національної думки.

Окремим аспектом художнього мовлення шістдесятників є активне введення ними зразків оксюмору – «різновиду тропа, що полягає у поєднанні контрастних, логічно несполучуваних, взагалі протилежних за значенням слів, внаслідок чого утворюється нове смислове поле, якість, несподіваний вражаючий ефект» [3, с. 30]. Джерелом оксюморонних виразів можемо вважати творчість В. Стуса: «на рідній чужині» [5, с. 85]; «і в смерті обернуся до життя» [5, с. 96].

Простота й доступність художнього мовлення поетичних творів шістдесятників можлива завдяки використанню ними загальномовної лексики. Загальноживаний характер лексичних одиниць сприяє популяризації національних варіантів української мови, вираженню активних форм мовної практики носіїв, можливості сприйняття тексту більшістю реципієнтами. Окрім того, цим автори відкидали нав'язані радянською культурою поняття, систему термінів на позначення явищ комуністичного життя або ж протиставляли їх «незалежній» буденності.

Важливою залишається увага до семантичного й звукового образу лексичних одиниць. Художні експерименти авторів зі звуковими образами розкривають потенціал фонетичної системи української мови й винятковість її милозвучності в групі слов'янських мов.

Багатощаровість системи тропів поетичних текстів шістдесятників формує багатоваріантність трактування їхніх смислів. Глумачення авторських художньо-виражальних засобів базується на знаннях реалій української природи, побуту, звичаїв, традицій. Це зумовлено намаганнями представників відродити елементи української культури в свідомості читачів, на лінгвістичному рівні показати її винятковість, культурно-історичну спадкоємність. У зв'язку з цим декодування поетичних текстів шістдесятників можливе за умови знання зразків фольклору, особливостей української символіки, зв'язку українця з його природним оточенням і історією.

Актуальним для творчості шістдесятників є й використання філософських категорій. Намагання відійти від соцреалістичної дійсності відбувається через переосмислення місця авторського «я» в національному колективі й у світовому просторі в цілому: «Я так і не збагнув і досі ще не знаю, чи світ мене минає, чи я його минув» [5, с. 182]. У зв'язку з цим використовуються інверсійні синтаксичні побудови, нові словотворчі форми, лексичні одиниці на позначення філософії «буття» особистості як частини нації та світу.

З метою здійснення впливу на реципієнта й реалізації референційної, емоційної, гносеологічної й інших функцій шістдесятники вдало

використовують прийом перебування в межах часо-просторового виміру національної мови. Використання відповідних мовних засобів (риторичних звертань, окликів, активної лексики, емоційно-експресивних слів, топонімічних або хрононімічних назв) створює ефект «поет і читач в одному просторі, часі».

Контакт автора з реципієнтом у поетичних творах шістдесятників можливий і завдяки актуалізації звичних розмовних зворотів (наприклад, із поезії В. Симоненка: «полтавський мужик... ви скорчите кисло пику... пер соху-плуг... звиняйте» [4, с. 9]). А введення несподіваних асоціацій розкриває весь художній потенціал української мови, її можливості адаптуватися до вимог часу, сучасного автора й читача, широкий спектр лексико-семантичних варіантів на рівні образів і асоціацій.

Синтез традиційного й сучасного простежуємо й на рівні поєднання народнопоетичної й науково-художньої лексики: «Якщо мене ви й зігнете в дугу, то ця дуга, напевно, буде вольтова» [2, с. 150]. Це зумовлено прагненням авторів не втрачати первісних рис українського мовлення й водночас художньо відображати тенденції розвитку соціокультурного й наукового життя.

Отже, особливості соціокультурних відносин, необхідність повернути самотність української мови, продемонструвати її лінгвістичні, художні можливості, визнати її унікальність і автентичність сприяли використанню шістдесятниками в поетичних зразках всього спектру мовних засобів на різних рівнях. Особливості художнього мовлення авторів (афористичність, народнопоетичність, синтез традицій і новаторства, лінгвістичні експерименти, уживання загальномовних варіантів лексики, символічність, метафоризація) свідчать про існування шістдесятництва не лише як літературного явища, але й як мовно-естетичного феномену.

Література:

1. Вінграновський М. Київ: Поезії. Київ : Дніпро, 1982. 156 с.
2. Костенко Л. Вибране. Київ : Дніпро, 1989. 559 с.
3. Масловська Т. Індивідуальність поетико Василя Симоненка. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер. Філологія*. 2015. № 19. С. 29–32.
4. Симоненко В. Вибране : для серед. та ст. шк. віку / упорядкув. текстів, підготов. комент., прим. та навч.-метод. матеріалів Г. Кирпи і Д. Чередниченка. Київ : Школа, 2002. 253 с.
5. Стус В. Вибрані твори. Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. 352 с.
6. Українське шістдесятництво. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/encycl/60/>.